

Bekering blijft controversieel – Godsdienstvrijheid in Iran

President George Bush zet Iran boven aan de lijst van schurkenstaten vanwege het vermeende kernwapenprogramma van het land. In Nederland is het vooral de onduidelijkheid over de status van homoseksuele en christelijke asielzoekers waardoor Iran op de politieke agenda staat. Kunnen uitgeprocedureerden nu wel of niet veilig terug? Is dit islamitische land nu wel of niet veilig voor christenen?

Een reportage uit Iran

Door Ludo Hekman en Karel Smouter

Minister Verdonk besloot in april, onder druk van een grote kamermeerderheid, dat tot christen bekeerde asielzoekers voorlopig niet naar Iran mogen worden teruggestuurd. Eerder gaf het ministerie van Buitenlandse Zaken nog aan dat christenen ‘zolang ze het stilsthouden’ in redelijke vrijheid bij kunnen samenkomen. Zendingsorganisaties als Open Doors bestrijden dit beeld. “afvalligheid van de Islam is in Iran nog altijd een maatschappelijk taboe”, zegt een medewerker. “je kunt de ondergrondse kerk in grote problemen brengen wanneer je contact met ze zoekt. Samenkomsten gebeuren alleen in het diepste geheim.”

Toch beschermt de Iraanse grondwet sommige religieuze minderheden. Joden, Christenen en Zoroastriërs (aanhangers van een oude, Perzische godsdienst) worden als religieuze groeperingen in het land officieel erkend. Binnen de grenzen van de Islamitische wet mogen deze gemeenschappen in eigen kerken, tempels of synagoges bij elkaar komen en de religieuze scholing van hun kinderen organiseren.

Maar hoe pakt die vrijheid van godsdienst uit in de praktijk?

Bescheiden kruis

Deze vraag kan het best worden beantwoord in Esfahan. In de wijk Nieuw Julfa woont hier een gemeenschap van 7.000 Armeense christenen. De oorsprong van deze wijk ligt in het jaar 1602. Toen besloot de toenmalige Iraanse vorst, Shah Abbas II, voor de Armenen een wijk te bouwen in Esfahan, de stad die door hem tot hoofdstad gebombardeerd werd. In de geschiedschrijving wordt deze Shah afwisselend als tiran en beschermengel geportretteerd. Zijn bestuurlijke stijl werd in elk geval gekenmerkt door het grote gebaar. Zo verplaatste hij 200.000 á 300.000 duizend Armeniërs naar gebieden waar hun aanwezigheid hem beter uitkwam. Armeniers waren begenadigde handwerklieden en hadden handelscontacten over de hele wereld. Zij speelden daarom voor Perzië een belangrijke rol in de economie.

De Shah gaf als eerste Iraanse vorst de gemeenschap de vrijheid om kerken te bouwen en onthief hij hun van de hoge belastingtarieven die zij moesten betalen. Het verhaal gaat dat hij zich op christelijke feestdagen zelfs wel eens bij orthodoxe diensten vertoonde. Voor de overige Islamitische inwoners van Esfahan was het betreden van de Armeense wijk destijds verboden.

Nieuw Julfa is ook nu nog een dorp in een stad. Wanneer je de wijk inloopt valt op de top van een koepel een bescheiden, maar duidelijk aanwezig kruis te ontwaren. In de nauwe straten en stegen van de wijk ligt een veelheid aan tapijtwinkels, koffiehuisen en kerken. Vrouwen en mannen kunnen in deze wijk samen plaatsnemen in de modern vormgegeven koffiebars. Wie goed kijkt, ziet tussen de glazen met sap, thee en koffie zelfs jongens achter een glas bier zitten. Een unicum in Iran's openbare ruimte.

De eigenaar van Esfahan's enige jeugdherberg spreekt met waardering over deze Armeense christenen. “Wanneer ik mijn auto wil repareren, ga ik naar een christen. Het zijn

betrouwbare en hardwerkende mensen”. “Wat mij betreft mag iedereen in dit land God dienen op een manier die hem aanspreekt”, voegt hij nadrukkelijk toe.

De godsdienstvrijheid blijkt in Nieuw Julfa niet verder te reiken dan de grenzen van de wijk. Voor een bezoek aan de Armeens-Orthodoxe begraafplaats, even buiten de stad, moet toestemming worden gevraagd aan de autoriteiten. Ook voor het bezoek aan andere Armeense kerken in Iran moeten geïnteresseerden een brief van het kerkbestuur in Esfahan meebrengen. Officieel worden er, afwisselend in de Vank Kathedraal en de Maria-kerk, wekelijks kerkdiensten gehouden. Maar volgens de koster van de Bethlehem-kerk zijn er in Julfa daarnaast ongeveer 12 aparte kerkgenootschappen actief. Deze kleine groepen christenen komen samen bij mensen thuis of in één van de oude kerken die nog niet tot museum gemaakt is. Ze voelen zich niet vrij om zich als kerkgenootschap te presenteren en zijn dan ook slecht toegankelijk.

Onzichtbare kerk

Een zo'n 'onzichtbare' kerk is de St. Gregorius-kerk. Op zondagmiddag branden er kaarsjes en liggen bijbels en psalmboekjes klaar voor gebruik in de banken. Midden tussen de eeuwenoude kunstige muurschilderingen en het antieke altaar hangt een blauw neon-licht kruis. De beheerder is verbaasd over bezoek uit het buitenland maar opent toch zijn kerkje, dat zich bevindt op een binnenplaats die onverwachts opdoemt aan het eind van een lange gang. De kerk is niet zichtbaar vanaf de straatkant en informatie over de kerkdiensten in het gebouw wordt slechts mondjesmaat met bezoekers gedeeld.

De Armeense gemeenschap kan wel openlijk van zich laten horen als het gaat om politieke en culturele kwesties: “Ieder jaar houden we een demonstratie om aandacht te vragen voor de Turkse ontkenning van de Armeense genocide, aan het begin van de 20^e eeuw. We lopen dan door de stad met borden en spandoeken en kunnen zo ons geluid laten horen” vertelt een medewerkster van een klein museum.

Pinkstergroeperingen

Armeense christenen zijn zogenaamde 'etnische christenen'. Het zijn geboren Iraniërs, die vanwege hun Armeens-Iraanse identiteit als christenen worden gedoogd. Voor geboren moslims lijken de kaarten minder gunstig geschud.

Het verhaal van Hamid Pourmand is een treffend voorbeeld. Deze Iraanse kolonel kwam 25 jaar geleden tot geloof. In september 2004 werd hij opgepakt en beschuldigd van 'afvalligheid' van de Islam en van pogingen om 'anderen afvallig te maken'. Na vijf maanden opsluiting in een isoleercel, met uitzicht op een doodsvonnis, kwam een groot internationaal verzet op gang. In mei 2005 leidde dit verzet tot vrijspraak van deze beschuldigingen. Toch zit Pourmand nog steeds vanwege zijn geloof in de gevangenis. Hij is tot 3 jaar cel veroordeeld vanwege het geheimhouden van zijn bekering.

Het zijn berichten als deze die overal ter wereld het beeld van een orthodox-islamitisch schrikbewind veroorzaken. In het ambtsbericht over Iran wordt dit beeld bestreden. Hierin staat dat alleen wanneer 'bekeerlingen n de ogen van de Iraanse autoriteiten té actief naar buiten komen met hun geloofsovertuiging, in de negatieve aandacht van de autoriteiten komen te staan.' Minister Verdonk baseerde zich op dit besluit toen zij besloot tot het christendom bekeerde ex-moslims terug te sturen. Ze concludeerde dat christen zijn in Iran best mogelijk is, mits het in stilte gebeurt. Het vonnis dat Hamid Pourmand te horen kreeg laat zien dat juist het verzwijgen en het geheimhouden van een bekering in Iran een strafbare kwestie is. Tot het volgende ambtsbericht dat in augustus of september wordt verwacht, zal de minister van Vreemdelingenzaken en Integratie geen homoseksuele of christenasielzoekers naar Iran terugsturen.

Politieke keuze

Prof. Dr. Saeid Edalat, hoogleraar filosofie en theologie aan de Universiteit van Teheran wil de betekenis van bekerings in een ander licht zien. “Het zijn in de eerste plaats politieke groeperingen bestemd voor mensen die onvrede hebben met het Islamitisch bewind in dit land. Zo'n bekering is zelden het gevolg van een oprechte zoektocht naar waarheid, maar eerder een psychologisch gegeven. Het geeft mensen een gezamenlijke identiteit tegenover een samenleving waarin ze zich niet thuisvoelen.” Bekerings zijn volgens Edalat dus in de eerste plaats politieke keuzes. De hoogleraar is dan ook van mening dat het religieuze en het politieke hier gescheiden moeten worden. Je religie is volgens hem afhankelijk van je geboortegrond en dat moet je niet vanwege politieke onvrede gaan veranderen.

Op bezoek in Qom

Voor een antwoord op de vraag hoe Islamitische geleerden over religieuze minderheden denken reizen we naar de stad Qom, gelegen in de woestijn tussen Esfahan en Teheran. Er bevinden zich ruim 100 academische instituten waar in een sfeer van onderzoek, moskeebezoek en debat wetten en regels voor het religieuze en sociale leven worden ontworpen. Midden tussen de Perzische Mullah's, met hun karakteristieke kleding en baarddracht, werkt een Amerikaanse filosoof, Muhammad Legenhausen. Hij doceert christelijke theologie en westerse wijsbegeerte aan een nieuwe generatie Shiitische geestelijken. Legenhausen, zelf een tot de Islam bekeerde ex-katholiek, staat een samenleving voor waarin ruimte is voor religieuze verschillen, maar waarin de Islamitische theocratie behouden blijft. “De Islam is volgens mij de meest volledige en waarheidsgetrouwe godsdienst. Toch geloof ik dat Allah groter en genadevoller is dan wij ons als mensen kunnen voorstellen. Ik kan me voorstellen dat Allah ook over mensen die oprecht op een andere manier God dienen, uiteindelijk genadig zal oordelen.” Over het vraagstuk van ‘beking’ vanuit de Islam zegt hij: “dit blijft een controversieel thema bij de meeste van mijn collega's. In het verleden waren christenen vaak verbonden met strijdbare bewegingen die het Islamitisch gezag ondermijnden. Dat maakt velen nogal argwanend ten opzichte van dit soort ‘opwekkingen’.”

Legenhausen verwacht dat de verhouding tussen verschillende gelovigen in Iran uiteindelijk zal ontspannen. Zijn hoop is gevestigd op zijn studenten: “steeds meer studenten verdiepen zich in christelijke theologie en realiseren zich dat veel van de vragen die christenen zich door de eeuwen heen hebben gesteld dezelfde zijn als die waarmee wij nu worstelen.”

Misschien dat er op den duur wederzijds begrip zal ontstaan, maar vooralsnog is er niet veel reden tot optimisme voor de status van christenen in Iran. De grondwet biedt op papier bescherming, maar in de praktijk blijft voorzichtigheid geboden voor de christenen van Iran, zeker bekeerlingen.

Kader 1:

Korte geschiedenis van het christendom in Iran

De geschiedenis van het christendom in Iran begint met de uitstorting van de Heilige Heest. Handelingen 2 vermeldt dat er onder andere Parten, Meden en Elamieten in Jeruzalem aanwezig waren. Zij komen uit de streek die we tegenwoordig Iran noemen.

Volgens een reisverslag van Arbela uit het begin van de 2^e eeuw kende Iran al snel veel christenen. In de derde eeuw zouden er zelfs al twintig bisschoppen werken. Het Perzische rijk stuurde zelfs een bisschop naar het concilie van Nicea (325).

Toen men het christendom ging associëren met Rome, de grote vijand begonnen de eerste echte vervolgingen. Een mengeling van religieuze en nationalistische sentimenten zorgden voor haat tegen christenen. Dit resulteerde onder andere in de verwoesting van Jeruzalem door de Perzen in 614.

De Iraanse kerk raakte geïsoleerd toen het, samen met Irak en Syrië, de leer van Nestorius omarmde. Nestorius stelde dat Jezus twee personen met een natuur was. Toen de wereldkerk deze leer afwees vluchtten veel Nestorianen naar Iran waar ze bescherming vonden. Er volgde een tijd van afwisselend rust en vervolging. De Nestorianen kende een grote zendingsijver en veel Aziaten zijn door Iraanse zendingen met het Christendom in contact gebracht.

Met de verovering van Perzië door de Arabieren in de zevende eeuw brak een nieuwe periode aan. De Islam werd staatsgodsdienst. Christenen en joden werden de enige min of meer geaccepteerde religieuze minderheid, de zogenaamde Dhimmi's, met eigen rechten en plichten, zoals een apart belastingtarief en groene klederdracht.

De omvang van de kerk in Iran wisselde onder invloed van de machthebbers, de contacten met Constantinopel en interne conflicten. In de 16^e eeuw was er niet veel meer van de kerk over. Er bleef nog een grote groep Armenen en kleinere groepen Assyriërs, Chaldeeërs en Mandeëërs over.

Over de huidige staat van de kerk in Iran is weinig bekend. Er zijn enkele protestantse kerken actief, zoals de Assemblies of God, en er wordt soms gespeculeerd over een Opwekking. Sinds de Islamitische revolutie (1979) is de vrijheid sterk afgenomen en hebben miljoenen Iraniërs, waaronder veel christenen, hun heil elders gezocht.